

۲۰۲۴ / ۴ / ۳۰

کانديد اکادميسين سيستاني

تبصره نى برمقاله: «نگاهى به محاسبات غازى امان الله خان»

(از قلم احمد فواد ارسلا)

		
امير امان الله خان متولد در پغمان افغانستان سال 1892	نادر خان متولد ديره دون هندوستان تحت سلطه برتانيا سال 1883	جنرال داير متولد مري هندوستان تحت سلطه برتانيا در سال 1864

محقق دانشمند افغان، جناب احمد فواد ارسلا، با نگاشتن مقاله «نگاهى به محاسبات غازى امان الله خان» راز مهم پيروى جنرال نادر خان را در جبهه جنوبى جنگ سوم افغان و انگليس افشانموده اند. اين مقاله راز عقب نشينى انگليسيها را از پوسته هاى سرحدى در وزيرستان آشكارا مينمايد. اين مقاله از قول جنرال "داير" قوماندان قوتهاى انگليسى در جنگ سوم افغان و انگليس نكاتى را برملا ميكند كه تاكنون هيچكسى آنرا با چنين وضاحتى روشن نكرده بود.

آقاى ارسلا، از قول جنرال داير سياست نظامى انگليسيها را در مرزهاى جنوبى چنين بيان ميكند: «در اوائل ماه مى، شايعاتى درباره حركت قواى افغان به خوست و گزارشهاى از بازديد نادر خان از قرارگاه افغان در على خيل - غرب پايوار كوتل و گرديز منتشر شد. برخى از نيروهاى قبائلى افغان به تصاحب كوههاى جنوب كرم، داخل مرز خوست، پرداختند. در ۱۳ مى، عساکر افغان با چند توپ، اطراف راس پيوار را تصرف كردند، اما به قلمرو ما تجاوز نكردند... در نهايت، در ۲۱ مى، نادر خان با قواى تقويتى به متون، مركز خوست، رسيد و نيروى موجود در آنجا را به حدود ۹ كندك و دو غند و چند توپ رساند. مهمات به مردم خوست و جنوبى داده شد و لشكرهاى قبائلى جنوبى خوست به مرز بالاى توجى نزديك شدند، كه باعث ناامنى قابل توجهى در ميان وزيريه و مهسودها شد. به نظر ميرسد كه در ۲۴ مى يك پيشروى تركييبى از نيروهاى افغان و لشكرهاى قومى به سمت مرز ما آغاز شد و طبق ترتيبات پيشاپيش در نظر گرفته شده به منظور چنين موقعيتى، پوسته هاى ميليشيايى

د پايو شميره: له ۱ تر ۳

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همكارى ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړيکه ټينگه كړئ maqalat@afghan-german.de

پاڼونه: دليكنيزې بڼې پازوالي د ليكوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليكنه له راليرلو مخكې په خير و لولى

در بالای توجی و در رودخانه کایتو تخلیه شدند. اقدام مشابهی نیز در مورد پوسته های بعد از مرز در جنوب وزیرستان انجام شد. اقدامی که با پوسته های سرحدی کوچک و منزوی انجام میشود همیشه یک مشکل دشوار در زمان جنگ است. زمانی که برخورد ها آغاز میشوند، این پوسته ها قادر به دفاع طولانی مدت نیستند و چون این پوسته ها را نمیتوان به سرنوشت خود رها کرد، مسأله انتقال آنها از پوسته و تخلیه پوسته ویا ارسال قوای برای امداد آنها مطرح می شود. از نظر موقعیت عسکری ان زمان امکان نداشت که این پوسته ها تقویت شوند و به همین دلیل تخلیه و انتقال تنها راه حل بود، هر چند تأثیر ناخوشایندی که تخلیه و انتقال بر قبایل مستقل دارد، نمیتواند نادیده گرفته شود. «

این اعترافات جنرال دایر نشان میدهد که انگلیسها بخاطر ضعف پوسته های سرحدی و عدم امکان تقویت این پوسته ها در جنگ های متعارف، پیشاپیش تصمیم گرفته بودند تا پوسته های خود را تخلیه کنند و برادران جنرال نادرخان در پیوار پوسته های تخلیه شده را اشغال کرده بودند.

مطلب دوم در سخنان جنرال دایر این است که پوسته های انگلیس در قلعه تل تا هنگامی مقاومت کردند که قوت های جنرال دایر به کمک آنها رسید و او با حملات طیارات جنگی قوای افغانی تحت قومانده نادرخان را مجبور به فرار کرد. اما رسیدن فرمان آتش بس از سوی امان الله خان، شکست نادرخان را به پیروزی مبدل کرد.

حسن آیبیک همکار نزدیک نادرخان در جنگ تل نیز از شکست و فرار نادرخان بعد از بمباران طیارات انگلیسی بر مواضع عساکر افغانی در جنگ تل خبر میدهد و میگوید «رضای الهی همین بود که شام ۲۷ می از کابل فرمان امیر صاحب مبنی بر متارکه جنگ انگریزها برسد. با آمدن این فرمان بر فرار و عقب نشینی و شکست سربازان ما که خودسرانه به آن دست زده بودند پرده افتاد... و این شکست در انظار مردم رنگ فتح و پیروزی را بخود گرفت و بر عزت او افزود.» (خاطرات حسن آیبیک، ترجمه فضل الرحمن فاضل، چاپ دوم، ص ۲۰۵-۲۰۶)

غبار نیز در جلد دوم کتابش این نظر حسن آیبیک را تائید و تکرار میکند، منتها از زبان شمس المشایخ (فضل محمد مجددی) با این عبارات: «گرچه سپه سالار محمد نادر در جنگ تل میدان را گذاشت و می خواست عقب نشینی کند، ولی شمس المشایخ جلو اسبش را گرفت و نعره زد که: کجا میروی؟ نادر خان گفت: «الساعة مخبر سرحدی رسید و خبر داد که قوای زیاد انگلیس تجمع کرده و اینک به حمله مبادرت میکنند» شمس المشایخ گفت از این چه بهتر، مگر ما و شما شهادت نمیخواهیم؟ سپه سالار مجبورا بایستاد و جنگ آغاز شد و انگلیس ها در هم شکستند. معهذا در حمله متقابل انگلیس در تل، سپه سالار به عقب کشید و قلعه مفتوحه را به دشمن گذاشت. او در راه عقب نشینی بود که فرمان شاه رسید و از متارکه رسمی دولتین اطلاع داد و این حادثه باعث نجات شهرت سپه سالار گردید. «(غبار، جلد دوم، ص ۳۲)

اما همین جنرال در حال فرار با گرفتن نامه متارکه جنگ، وقتی دانست که دیگر حمله طیارات انگلیس بر فراز سراو اجرا نخواهد شد و با اطمینان از این واقعیت که انگلیسها خود بخود پوستهای سرحدی خود را رها کرده عقب نشینی کرده اند، چنان جسور میشود که به شاه امان الله هوشدار میدهد که متارکه را نپذیرد و علاوه میکند که اگر از ۳۶۰ رگ غیرت یک رگ غیرت در تن شاه باشد نباید متارکه را قبول کند، در حالیکه شاه غازی بشرط قبول استقلال افغانستان این متارکه را پذیرفته بود و ادامه پروسه را از راه مذاکره لازم میدانست و سرانجام استقلال کامل را با فداکاری قبایل آنسوی خط کمائی و افتخار بزرگی برای ملت افغانستان آفرید. بنابراین وقتی انسان به نتایج اقدامات شاه امان الله توجه کند در می یابد که تصامیم شاه با در نظر داشت اوضاع و احوال روز و متناسب به توازن قوای نظامی جانب افغانی معقول بوده باست.

در اینجا باید اعتراف کرد که اگر سهم گیری و فداکاری قبایل وزیرستان در جنگ سوم افغان و انگلیس نمی بود. شاید انگلیسها حاضر به تخلیه پوسته های سرحدی خود نمی شدند و این پوسته ها بدست قوای افغانی نمی افتاد و بالنتیجه انگلیسها حاضر به قبول متارکه جنگ نمیشدند. اما حملات قبایل وزیر و مسهود بر نیروهای انگلیس سبب گردید تاملیشای افریدی که در جمله قوای امنیتی بریتانویها خدمت میکردند وظایف خود را ترک داده به قوهای قبایل وزیری بپیوندند و این دلیل دیگری بود که انگلیسها را وادار به پیشنهاد متارکه جنگ با افغانها نمود. البته مجاهدین اینسوی خط دیورند که شمس المشایخ آنها را رهبری میکرد نیز نقش موثر خود را بر دشمن داشته اند.

بقول آقای ارسلا: «باز هم این درایت و هوشیاری امیر امان الله خان بود که پیشنهاد متارکه را قبول و استقلال کامل افغانستان را بدون خونریزی بیشتر بدست آورد. باید تذکر داد که شواهد و اسناد به وضاحت نشان میدهد که حرکت غازی امان الله خان در سوقیات عسکری ماجراجویی نبود بلکه نتیجه محاسبات بر اساس یک پلان و هدف بود که باید از آن نگاه ارزیابی شود.»

تاریخ، «محاسبات درست امیر امان الله خان را چه در شروع جنگ و چه در ختم به موقع آن، من حیث یک اقدام جسورانه و عالی و تاریخی ثبت کرده است.» (احمد فواد ارسلا، نگاهی به محاسبات شاه امان الله خان، آرشیف مقالات نویسنده در افغان جرمن آنلاین) پای